

Діяльність банків на ринку лізингу Польщі: уроки для України

Досліджуються процес становлення та сучасний стан розвитку ринку лізингу в Польщі. Визначається роль банківських установ у цьому процесі. Виділяються проблеми, що стримують вітчизняні банки в бажанні активно стимулювати ринок лізингу в Україні, та пропонуються шляхи їх вирішення.

Ключові слова: лізинг, лізингова компанія, ринок лізингу, банк, фінансування, стимулювання.

Польща – найближчий сусід України, що вже має значні досягнення на шляху реформування власної економіки, зокрема й ринку лізингу, та реалізації стратегії приєднання до Євроатлантичної спільноти, і досвід якої може бути неоціненним для України. Дослідження особливостей становлення польського ринку лізингу та аналізу його сучасного стану є важливим з огляду на те, що зародження лізингових відносин в Україні та Польщі відбувалося практично в однаковий період, у 90-х роках ХХ ст., коли обидві країни перебували на початковому етапі трансформаційних процесів в економіці. Однак на даний момент ринок лізингу Польщі перебуває на значно вищому щаблі розвитку і характеризується гострою конкуренцією серед лізингодавців, розвиненим вторинним ринком обладнання, а також стимулюючою політикою держави щодо розвитку даного сектора фінансово-кредитного ринку [1, с. 97]. Тому врахування особливостей становлення польського ринку лізингу та ролі банківських установ у цьому процесі сьогодні є надзвичайно важливим для вироблення ефективної політики стимулювання розвитку лізингових операцій в Україні.

Дослідженням закордонного досвіду організації лізингових відносин займалися вітчизняні науковці В.І. Міщенко, О.Г. Луб'яницький, Н.Г. Слав'янська, Р.П. Саблук, Н. Коваленко, Ю. Човнюк, Л.Я. Снігір та ін. Переважна більшість робіт вітчизняних економістів зосереджена на визначенні загальних тенденцій розвитку лізингу у високорозвинених країнах – США, Великобританії, Німеччині, Франції, Італії, Японії, Австралії. Значно менше уваги приділяється аналізу ринку лізингу країн Центрально-Східної Європи – нових учасників Європейського Союзу. Окрім того, недослідженою залишається ділянка, пов'язана з досвідом цих країн щодо ефективного залучення банків до процесу організації лізингових відносин та використання цього досвіду в Україні з метою посилення ролі банківських установ у забезпеченні розвитку вітчизняного ринку лізингу.

Метою даної статті є аналіз особливостей формування ринку лізингу Польщі, його сучасного стану та тенденцій розвитку, визначення ролі банків у цьому процесі та вироблення рекомендацій щодо посилення ролі банківських установ у забезпеченні розвитку лізингу в Україні

Умовно формування ринку лізингу в Польщі можна поділити на декілька послідовних етапів:

Етап 1. 1990 – березень 1997 рр. – характеризується появою в країні перших лізингових компаній та активним проникненням іноземного капіталу на фінансовий ринок.

З переходом до ринкових умов господарювання у Польщі починають з'являтися перші лізингові компанії. Законодавство того часу звільняло всі фірми з іноземним капіталом від сплати податку на прибуток протягом трьох років, що сприяло припливу іноземного капіталу на польський ринок лізингу. Спочатку це були в основному малі компанії, які обслуговували локальні ринки і орієнтувалися переважно на малий і середній бізнес. Адже на початку 90-х років у країні розпочинається бурхливий розвиток малого підприємництва, яке відчувало гостру потребу у зовнішньому фінансуванні. Лізинг якнайповніше відповідав очікуванням новостворених підприємств завдяки гнучкому характерові лізингових платежів, відсутності потреби у додатковому забезпеченні, наявності податкових та амортизаційних вигод. У 1996 р. в Польщі налічувалося близько 200 незалежних лізингових компаній з іноземним капіталом, у той час як банківських лізингових компаній – лише декілька.

У кінці березня 1997 р. польський Сейм відміняє положення про звільнення від сплати податку на прибуток компанії з іноземним капіталом, і всі лізингові компанії починають працювати в рівних умовах [2].

Етап 2. 1997–2001 рр. – період формування законодавства у сфері лізингу.

Незважаючи на те, що перші лізингові компанії в Польщі з'явилися ще на початку 90-х років, до 2000 р. ринок лізингу практично законодавчо не регулювався. Це стало причиною того, що по-різному трактувався зміст операції, не було єдиних уніфікованих правил надання лізингових послуг, отже лізингова діяльність була досить ризикованою.

У 2000 р. були прийняті зміни до Цивільного кодексу, в яких чітко визначався зміст лізингової операції, права та обов'язки суб'єктів лізингу, основні умови лізингової угоди, а в 2001 р. були законодавчо врегульовані питання щодо оподаткування операцій лізингу [3, с. 93-94].

Водночас даний період характеризувався також банкрутством багатьох лізингових компаній. Причиною цього стали рекомендації Спілки Польських Банків щодо створення банківськими установами додаткових резервів для покриття можливих збитків від операцій кредитування лізингових компаній. Дана вимога спричинила погіршення балансових показників банків, що змусило останніх повністю відмовитися від фінансування лізингових компаній [2].

Відсутність банківського кредитування як основного джерела фінансування лізингових операцій призвело до припинення діяльності багатьох компаній. Якщо до 1999 р. в Польщі було близько 150 компаній, які займалися наданням лізингових послуг, то з 2000 р. їх кількість скоротилася до 40 [4, с. 84]. Протягом 1999–2009 рр. частка незалежних лізингових компаній у Польщі зменшилася з 50% до 2% [3, с. 93–94]. Припинивши фінансування лізингових компаній, банки почали спершу створювати в своїй організаційній структурі підрозділи, які безпосередньо займалися наданням лізингових послуг, а коли така схема показала свою неефективність, почали засновувати дочірні лізингові компанії.

Сьогодні можна зробити висновок, що рекомендації Спілки Польських Банків позитивно вплинули на подальший розвиток ринку лізингу: вони сприяли виходу з ринку фінансово слабких компаній, які не мали реального впливу на ринок, і стимулювали появу потужних банківських дочірніх структур з достатнім обсягом власного капіталу та доступом до стабільного та пільгового фінансування, завдяки чому ринок лізингу Польщі вийшов на новий і якісний етап свого розвитку.

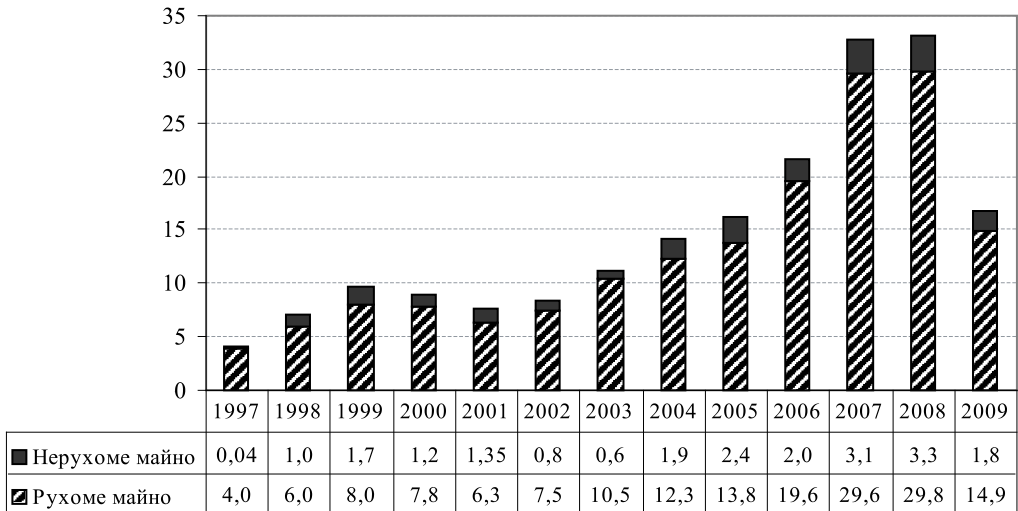

Рис. 1. Динаміка обсягу ринку лізингу Польщі протягом 1997-2009 рр. (млрд. зл.) [5]

Етап 3. 2002 – перше півріччя 2008 рр. – етап активного розвитку та збільшення частки банківського капіталу на ринку лізингу Польщі.

З 2002 р. розпочинається щорічне збільшення обсягів лізингового ринку (рис. 1).

Протягом 2004-2007 рр. середньорічне зростання ринку становило 32%. В цей період значно загострюється конкурентна боротьба між лізингодавцями, що досить позитивно відображалося на кількісних та якісних показниках ринку лізингу. Лізингове фінансування стало доступним новоствореним підприємствам, які ще не мали кредитної історії, що своєю чергою позитивно впливало на розвиток малого і середнього бізнесу.

Із входженням Польщі до Європейського Союзу ринок лізингу став на новий щабель розвитку, отримавши доступ до пільгового фінансування із структурних фондів ЄС. Лише в 2005 р. в рамках програми «Розвиток конкурентоспроможності підприємств» лізингові компанії виставили близько 1400 вимог стосовно майбутнього фінансування, внаслідок чого було підписано 103 угоди на отримання квоти в сумі 53,9 млн. злотих [6, с. 107].

Починаючи з 2006 р. усе меншого значення почала набувати цінова конкуренція між лізингодавцями. Все більше лізингових компаній намагалося залучити клієнтів шляхом надання додаткових послуг, зокрема таких як страхування життя [7, с. 100].

Етап 4. Друга половина 2008 р. – до сьогоднішнього дня – можна його охарактеризувати як період стагнації ринку лізингу.

Ще в першому півріччі 2008 р. ринок лізингу Польщі зріс на 15%, в той час як негативні тенденції, пов'язані з розгортанням світової фінансової кризи у другому півріччі 2008 р., призвели до падіння темпів зростання ринку, внаслідок чого на кінець 2008 р. обсяг ринку лізингу становив 32,9 млрд. злотих, тобто зріс порівняно з 2007 р. лише на 1% [5, 8].

Уже зараз можна зробити висновок, що 2009 р. не був надто успішним для розвитку ринку лізингу Польщі. Незважаючи на те, що польська економіка серед економік країн Європейського Союзу належить до тих, що найменше постраждали від глобальної фінансової кризи, все ж негативні процеси (зниження обсягів виробництва, падіння внутрішнього попиту, зростання рівня безробіття, девальвація національної валюти – злотого, погіршення фінансування з боку банків – материнських структур) призвели до падіння обсягів лізингових операцій. Якщо станом на 01.10.2008 р. в країні було укладено лізингових договорів на загальну суму 25,3 млрд. злотих, то станом на аналогічну дату 2009 р. – 16,7 млрд. злотих, тобто відбулося зменшення цього показника практично на 34% [5; 9].

Водночас, за прогнозами польських економістів, падіння ринку лізингу Польщі уже сягнуло свого дна і в подальшому спостерігатиметься нарощення обсягів лізингових операцій. Передбачається, що в другій половині 2010 р. зросте інвестиційний попит польських підприємств, пов'язаних із наближенням проведення футбольного чемпіонату Євро-2012, коли лізинг стане одним з основних джерел фінансування інвестицій у будівництво та покращення автомобільних шляхів [10].

Як уже зазначалося, із входження банківського капіталу на польський ринок лізингу, почався новий етап його розвитку, тому, на нашу думку, доцільно детальніше проаналізувати діяльність банківських лізингових компаній у Польщі.

Сьогодні банківські лізингові компанії є найсильнішими гравцями на ринку. Зокрема на рис. 2 зображено частку десяти найпотужніших лізингових компаній Польщі, які контролюють 64% ринку лізингу. Всі ці компанії опосередковано пов'язані з банківськими установами.

Станом на 01.10.2009 р. серед 35 лізингових компаній, що входять до Асоціації «Об'єднання Лізингодавців Польщі» (Асоціація представляє інтереси 90% всіх компаній, що є на ринку), власниками 22 компаній є банківські установи,

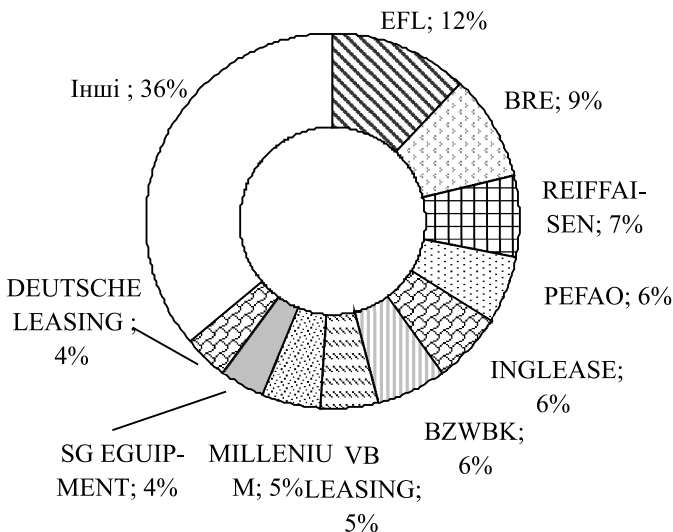

Рис. 2. Частка ринку, що належить найпотужнішим лізинговим компаніям Польщі станом на 01.10.2009 р. [5]

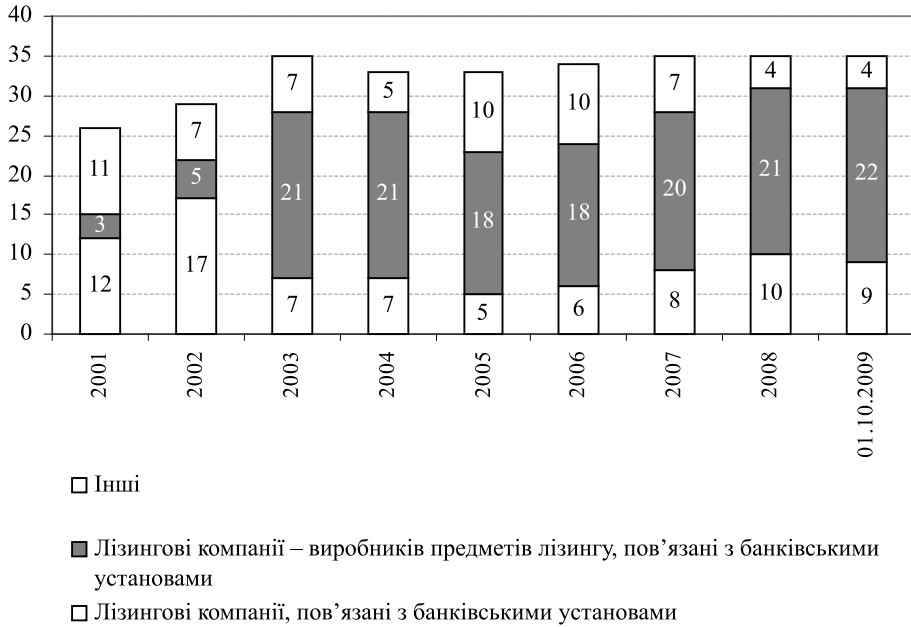

Рис. 3. Динаміка зміни структури суб'єктів ринку лізингу Польщі протягом 2001-2009 рр. [5]

9 – компанії – виробники предметів лізингу (в основному автомобільні компанії), 4 компанії є незалежними [5]. Як змінювалася структура суб'єктів ринку лізингу Польщі, можна побачити на рис. 3.

У подальшому важко спрогнозувати кількісні показники структури суб'єктів ринку лізингу Польщі. Глобальна фінансова криза на деякий час загальмувала іноземних банків щодо завоювання фінансово-кредитних ринків країн Центрально-Східної Європи, однак можна з впевненістю зазначити, що вплив банківського сектора на ринок лізингу буде лише зростати. Так, для ринку лізингу Польщі характерними стають тенденції до злиття лізингових компаній з метою завоювання більшої частки на ринку. Зокрема, в квітні 2009 р. відбулося об'єднання двох банківських лізингових компаній Pekao Leasing і Finance SA та Pekao Auto Finance SA [11].

Загалом сьогодні майже 84% ринку лізингу Польщі опосередковано контролюється банківськими установами (рис. 4).

Підконтрольність польських лізингових компаній банкам має ряд суттєвих переваг. Будучи засновником лізингової компанії, банк відкриває перед нею доступ до стабільного та довгострокового фінансування, завдяки чому остання одержує значну конкурентну перевагу, встановлюючи нижчий рівень вартості лізингових послуг та пришвидшуючи процес реалізації лізингових проектів.

Материнський банк, окрім фінансування, підтримує лізингову компанію протягом усього терміну її діяльності, зокрема з метою збільшення лізингового портфеля банк може частину своїх клієнтів «передати» лізинговій компанії. Як показує практика, для дочірніх лізингових компаній частка клієнтів, які були залучені банком, може сягати половини від загального

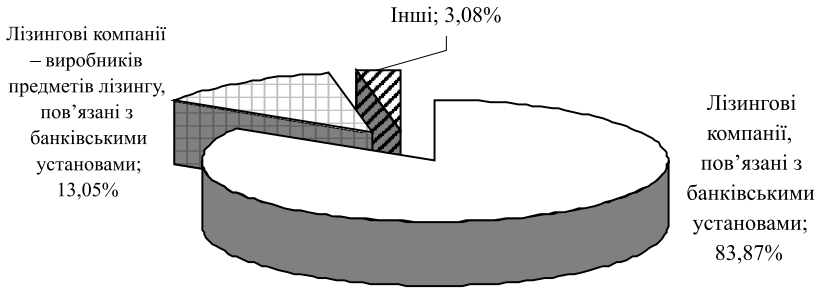

Рис. 4. Структура ринку лізингу Польщі станом на 01.10.2009 р. [5]

обсягу лізингового портфеля. Окрім того, банківська установа може й сама стати клієнтом лізингової компанії. Як правило, це стосується угод фінансового лізингу банківського обладнання, автомобілів та комп'ютерної техніки.

Банк може забезпечувати власну лізингову компанію й додатковими послугами: юридичний супровід, перевірка службою безпеки потенційних лізингоодержувачів, розрахунково-касове обслуговування тощо.

В економічній літературі вирізняють два способи для формування банком ресурсної бази дочірньої лізингової компанії:

- завдяки створенню невеликого за обсягом статутного фонду та відкриття кредитних та гарантійних ліній лізинговій компанії;
- шляхом утворення значного за розміром статутного фонду та мінімального кредитування у майбутньому [12, с. 57].

Перший варіант притаманний вітчизняному ринку лізингу і є привабливим, перш за все, для акціонерів банку, оскільки не обмежує дохідність власного капіталу останніх лише результатами діяльності лізингової компанії. Окрім дивідендів, у даному випадку банк отримуватиме також додатковий прибуток у формі процентів за користування кредитними коштами або комісійних за надання гарантій. Водночас, створена таким чином лізингова компанія є фінансово слабкою, повністю залежною від діяльності банку, від його можливостей надавати фінансування та від поточної ситуації на ринку банківських послуг і не матиме значного впливу на розвиток ринку лізингу.

Досвід Польщі показує ефективність створення при банках потужних лізингових компаній з достатнім обсягом власного капіталу. Адже капітал забезпечує кошти, необхідні для функціонування лізингової компанії, захищає її від банкрутства, підтримує довіру кредиторів та інвесторів у фінансовій стійкості компанії, є регулятором зростання компанії та масштабів її роботи на ринку, забезпечує засоби для розширення діяльності. Створена таким чином компанія буде не конкурентом, а надійним партнером банку і зможе зайняти провідні позиції на ринку, активно впливати на показники зростання лізингових операцій у країні, їх вартість та загальний обсяг. Про потужність польських лізингових компаній свідчить той факт, що за показниками діяльності у 2008 р. три лізингові компанії Польщі, які є підконтрольними банківським установам, увійшли до рейтингу

75 найсильніших лізингових компаній Європи¹ – Europejski Fundusz Leasingowy SA, BRE Leasing Sp. z o. o., BZ WBK Leasing/BZ WBK Finanse&Leasing [13].

На нашу думку, лізинговий ринок України буде розвиватися аналогічним чином. Станом на 01.07.2009 р. до Переліку лізингодавців, який складає Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, внесено інформацію про 213 юридичних осіб, що надають послуги фінансового лізингу [14]. Водночас, фахівці в галузі лізингу зазначають, що реально на ринку сьогодні працює близько 50-60 компаній, з яких активно – 10-20 [15]. Більшість компаній з даного Переліку можна віднести до «псевдолізингодавців», які до кризи здійснювали звичайне фінансування лізингових угод за рахунок отриманих банківських кредитів, не надаючи клієнтам повного комплексу послуг, які передбачає лізинг як фінансова операція. Фінансова криза ускладнила доступ до банківського кредитування, яке було основним джерелом фінансування таких лізингових компаній, що змушуватиме останніх припинити діяльність або шукати покупців-інвесторів.

Можна спрогнозувати, що з часом, аналогічно як і в Польщі, кількість «кишенькових» лізингових компаній в Україні зменшуватиметься і на вітчизняному ринку залишаться потужні установи з достатнім обсягом капіталу та реальними можливостями займатися лізинговою діяльністю.

Однак сьогодні існує низка проблем законодавчого характеру, які стримують банки активно працювати на вітчизняному ринку лізингу і роблять для них лізингові операції непривабливими порівняно зі звичайними операціями кредитування. Зокрема, такі законодавчі недоліки стосуються:

- **укладення договорів фінансового лізингу з фізичними особами.** Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про державне мито» при укладанні договорів фінансового лізингу з фізичними особами лізингові компанії змушені вдаватися до їх нотаріального посвідчення та сплачувати мито в розмірі 1% від суми угоди [16]. В той же час при укладенні по суті аналогічних банківських кредитних договорів такої вимоги українським законодавством не висувається. Як наслідок, отримуємо «специфічне» мито, встановлене державою на діяльність лізингових компаній, що робить банківське кредитування привабливішим та дешевшим видом фінансування.
- **створення резервів під активні операції.** Відповідно до ст. 12 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» банки в Україні мають можливість створення резервів під активні операції та можливість їх віднесення на валові витрати [17]. Лізингові компанії з портфелями активів, ідентичних банківським, не мають такої можливості, тому варто внести зміни до даного законодавчого акта і надати лізинговим компаніям можливість працювати в рівних з банками умовах.
- **оподаткування процентів та комісійних.** Відповідно до Закону України «Про податок на додану вартість» у банківській діяльності проценти та комісійні не оподатковуються, в лізинговій діяльності – оподатковуються за умови перевищення подвійної облікової ставки НБУ [18]. Як наслідок, отримуємо оподаткування ПДВ операцій з фінансування, що суперечить основам економічної теорії, оскільки операції фінансового лізингу, як і кредитування, не створюють додаткову вартість, а перерозподіляють її, тому не можуть бути об'єктом оподаткування ПДВ [19].

¹ Рейтинг проводить Європейська федерація національних асоціацій з лізингу LEASEUROPE, членами якої є 2500 лізингових компаній з 34 країн Європи.

Вдосконалення вимагають також законодавчі акти, в яких регулюються положення щодо оподаткування та страхування лізингових операцій, захисту прав лізингодавця, нарахування амортизації.

На основі вищезазначеного можна зробити такі висновки:

- Польський досвід організації ринку лізингу показує ефективність залучення банківського капіталу в даний сектор фінансово-кредитного ринку. На нашу думку, банківські установи сьогодні можуть стати активними суб'єктами вітчизняного ринку лізингу, оскільки саме вони є найрозвиненішими посередниками на фінансово-кредитному ринку України.
- Як показує закордонний досвід, найефективнішою формою участі банків у лізинговому бізнесі є створення дочірньої лізингової компанії. Уже сьогодні найсильнішими лізинговими компаніями України є дочірні компанії банків, а в майбутньому можна спрогнозувати збільшення їх кількості, фінансової потужності та впливу на ринок лізингу. Тому навіть в умовах фінансово-економічної кризи сьогодні в Україні необхідно проводити послідовну державну політику щодо посилення ролі банків на вітчизняному ринку лізингу.
- З метою активізації діяльності банків на ринку лізингу України, на нашу думку, доцільно стимулювати банківські установи вкладати кошти у статутні фонди лізингових компаній шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яка спрямовується на придбання акцій даних компаній. Окрім того, варто створити систему пільгового довгострокового рефінансування Національним банком України банківських установ, які активно займаються довгостроковими лізинговими операціями.
- Ще однією важливою умовою розвитку ринку лізингу в Україні є чітке законодавче врегулювання банківської діяльності на ринку лізингу, а також питань щодо оподаткування та страхування лізингових операцій. Без вирішення цих проблем важко сподіватися на приплив банківського капіталу на вітчизняний ринок лізингу, зростання обсягів надання лізингових послуг у країні та перетворення лізингу в ефективний та популярний механізм фінансування капіталовкладень вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. Топішко Т. І. Життєвий цикл лізингу як фінансового продукту: світова еволюція та сучасний етап в Україні / Т. І. Топішко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Л. Українки. – 2008. – Вип. 7. – С. 96-98.
2. Martowski A. Rozwój leasingu w Polsce [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://msp.money.pl/leasing/leasing_w_polsce/historia.
3. Kruk M. Leasing w Polsce – stan prawny i perspektywy rozwoju // Bank i Kredyt. – 2006. – №3. – С. 86-98.
4. Financial System Development in Poland in 2004 // Report of the National Bank of Poland. – 2005. – 244 p.
5. Wyniki branży leasingowej po III kwartale 2009 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.pl/statystyki/2009>.
6. Financial System Development in Poland in 2005 // Report of the National Bank of Poland. – 2006. – p. 275.
7. Financial System Development in Poland in 2006 // Report of the National Bank of Poland. – 2009. – p. 261.

8. Wyniki branży leasingowej w 2008 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.pl/statystyki/2008>.
9. Leasing market in Poland after three quarters of 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.pl/statystyki/2008>.
10. Stefaniak P. Ożywia się leasing, czyli gospodarka [Електронний документ]. – Режим доступу: http://finanse.wnp.pl/efl-ozywia-sie-leasing-czyli-gospodarka,93003_1_0_0.html.
11. Spółki Pekaو SA polaczyly się [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.pl/pl/aktualnosci/2009/spolki-pekao-sa-polaczyly-sie>.
12. Васильчишин О. Лізинг у діяльності банків / О. Васильчишин // Вісник НБУ. – 2003. – №8. – С. 56-58.
13. Leaseurope Ranking of European Leasing Companies in 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leaseurope.org/uploads/pr121009.pdf>.
14. Перелік лізингодавців (юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/lizingodavcy.pdf>.
15. Час лізингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lascaleasing.com/ua/info/smi/time/>.
16. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» 21.01.1993 № 7-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
17. Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 №334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Закону України «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 № 168/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
19. Короткий звіт щодо законодавчих ініціатив Асоціації «Об'єднання лізингодавців України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.leasing.org.ua/ua/leasing/base>.

Сухаревич В.Т. Деятельность банков на рынке лизинга Польши: уроки для Украины.

Исследуются процесс становления и современное состояние развития рынка лизинга в Польше. Определяется роль банковских учреждений в этом процессе. Выделяются проблемы, сдерживающие отечественные банки в желании активно стимулировать рынок лизинга в Украине, и предлагаются пути их решения.

Ключевые слова: лизинг, лизинговая компания, рынок лизинга, банк, финансирование, стимулирование.

Sukharevych V.T. The Activity of Banks on the Leasing Market of Poland: Lessons for Ukraine.

Research of establishment and of current state of leasing market development in Poland is carried out. The role of banks in this process is determined. The problems, which restrain Ukrainian banks from active stimulation of the leasing market, are outlined and the ways of their solution are offered.

Key words: leasing, leasing company, leasing market, bank, financing, stimulation.

Надійшло 14.01.2010